

УДК 372.3: 37.032(4)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Н.І. Мельник

к.п.н., доцент кафедри дошкільної освіти
Педагогічного інституту,
Київського університету імені Бориса Грінченка,
е-пошта: n.melnyk@kubg.edu.ua

М.А. Мельник

магістрантка 6-го курсу
Педагогічного інституту,
Київського університету імені Бориса Грінченка,
е-пошта: mashamelnyck@i.ua

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Н.И. Мельник

к.п.н., доцент кафедры дошкольного образования
Педагогического института,
Киевского университета имени Бориса Гринченко,
е-почта: n.melnyk@kubg.edu.ua

М.А. Мельник

магистрантка 6-го курса
Педагогического института,
Киевского университета имени Бориса Гринченко,
е-почта: mashamelnyck@i.ua

PECULIARITIES OF PRESCHOOL CHILDREN LEADERSHIP QUALITIES FORMATION

N.I. Melnyk

Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor,
Department of Preschool Education,
Pedagogical Institute,
Kiev Boris Grinchenko University
e-mail: n.melnyk@kubg.edu.ua

M.A. Melnyk

Master student of the 6th year,
Pedagogical Institute,
Kiev Boris Grinchenko University
e-mail: mashamelnyck@i.ua

У статті здійснено теоретичний аналіз категорій пов'язаних з поняттями лідерства, лідерських якостей та впевненості. Авторами актуалізовано та обґрунтовано проблему формування лідерських якостей у дітей старшого дошкільного віку, проаналізовано наукові праці вітчизняних дослідників з питання важливості становлення впевненої в собі особистості з дошкільного дитинства. У статті визначено фактори впливу на

формування лідерських якостей у дітей старшого дошкільного віку серед яких сімейне виховання; визначено перспективу дослідження проблеми у контексті професійної діяльності вихователів.

Ключові слова: діти старшого дошкільного віку; лідерські якості; впевненість; самооцінка; формування лідерських якостей.

В статті здійснено теоретичний аналіз категорій, пов'язаних з поняттями лідерства, лідерських якостей та впевненості. Авторами актуалізовані та обґрунтовані проблеми формування лідерських якостей у дітей старшого дошкільного віку, проаналізовані наукові праці вітчизняних дослідників по питанню важливості становлення впевненої в собі людини з дошкільного дитинства. В статті визначено фактори впливу на формування лідерських якостей у дітей старшого дошкільного віку серед яких сімейне виховання; визначено перспективу дослідження проблеми в контексті професійної діяльності вихователів.

Ключевые слова: дети старшего дошкольного возраста; лидерские качества; уверенность; самооценка; формирование лидерских качеств.

The article deals with theoretical analysis of categories related to the concepts of leadership, leadership qualities and confidence. The authors actualized and substantiated the problem of formation of leadership qualities in children of the senior preschool age, analyzed the scientific works of domestic researchers on the importance of the formation of a self-assured person from preschool childhood. The article defines the factors influencing the formation of leadership qualities in children of the senior preschool age, including family education; the prospect of studying the problem in the context of professional activity of educators is determined.

Keywords: children of the senior preschool age; leadership qualities; confidence; self-esteem; formation of leadership qualities.

Постановка проблеми. Динаміка розвитку міжнародного, європейського, а відповідно і українського освітнього простору, провідні тенденції модернізації освіти, які полягають у формуванні ключових життєвих компетентностей та спрямовані на становлення нової генерації, спроможної до творення інновацій та нової якості життя. Умовою появи та формування високоінтелектуальних, з позитивною життєвою позицією особистостей є не лише спадкові чи набуті здібності людини, особливості характеру, але й, насамперед якісна освіта, яка базується на ефективних формах, методах та засобах організації педагогічного процесу в освітніх навчальних закладах, що забезпечують формування відкритої до суспільства, а отже комунікабельної та впевненої в собі особистості, починаючи з дошкільного дитинства. Виховання дітей перших десяти років життя як суб'єктів життєдіяльності, здатних здійснювати власний вибір, приймати самостійні рішення, довіряти власному досвіду й можливостям, є одним з нагальних завдань сьогодення

Аналіз останніх джерел та публікацій. Тема лідерства привертала увагу представників різних напрямків протягом багатьох століть. В таємницю цього явища намагалися проникнути Н.Макиавеллі, Г.Лебон, Г.Тард, М.Вебер, Г.Лассуелл, З.Фрейд та інших [4, С. 78-81]. Питання лідерських якостей тісно взаємопов'язана з формуванням впевненості особистості в собі, взаємозв'язку почуття впевненості в собі та життєвої успішності та самореалізації неодноразово досліджувалась та підкреслювалась ученими в аспекті різних наукових підходів: ставлення до себе, самооцінка (У. Джемс, С. Куперсміт, С. Максименко, та ін.); образ-Я (І. Бех, Л. Бороздіна, М. Боришевський, І. Кон); Я-концепція (Р. Бернс, Е. Еріксон, Н. Молостова, В. Столін); саморегуляція (Б. Братусь, О. Леонт'єв, В. Петровський, С. Рубінштейн) та ін. [9, С. 153-158].

Важливо зазначити, що у вітчизняній науці здійснюються дослідження, у яких з'ясована проблема формування в старших дошкільників соціальної впевненості, що кваліфікують: якістю особистості, яка переживає етап становлення за допомогою рухливих ігор (І. Волкова [3]); компонента образу "Я" (Н. Молостова [7]); питання комфортної соціалізації дітей дошкільного віку в контексті групової взаємодії стало об'єктом наукових праць Н. Мельник [6, С. 17-21]. Окремий науковий інтерес становлять наукові праці А. Сіренко, в яких досліджено формування впевненості в собі дітей старшого дошкільного віку у груповій взаємодії [10].

Виклад основного матеріалу. Звернення до наукової періодики та словників засвідчує, що на сучасному етапі сформувалось кілька підходів до розуміння поняття «лідерські якості». Поняття «лідерство» розглядається в психолого–педагогічній літературі як соціально–психологічний феномен, що відноситься до динамічних процесів в малій групі. Лідер визначається як високоавторитетна особистість, за якою група визнає право приймати відповідальні рішення в значущих для неї ситуаціях; особистість, реально зображає центральну роль в організації спільної діяльності та в реалізації взаємин у групі. Лідерство розглядається як відношення домінування і підпорядкування, впливу і спрямування, субординації, імперативності в системі міжособистісних відносин в групі; як здатність приймати відповідальні рішення, переконувати інших людей прагнути до певних цілей, визначати ціннісне поле розвитку; як процес мобілізації послідовників на досягнення результату в вибраному напрямку і як прийоми, що дозволяють привести послідовників до досягнення результату [4, С. 78-81].

Очевидним є той факт, що вже в об'єднаннях дітей дошкільного віку існує диференційоване ставлення дітей один до одного, через що простежується статусна ієрархія. Чим вище міжособистісний статус дитини, тим сильніше її психологічний вплив на членів групи [4, с. 79]. А тому проблему лідерських якостей у психолого–педагогічній літературі розкривають також через такі близькі поняття, як: впевненість у собі, ставлення до себе, самооцінка. Важливо також зазначити, що необхідним для здійснення аналізу особливостей формування поняття впевненості також є з'ясування змісту поняття «впевненість у собі». Так, відповідно до тлумачного словника «впевненість у собі» трактується як віра в щось, відчуття впевненості у власних силах та оточення; відчуття суб'єктом власних можливостей як адекватних тим завданням, які стоять перед ним у житті, та тим, які він ставить перед собою [1]. У словникові вказується, що впевненість у собі може виявлятися в окремих видах діяльності, ставленні суб'єкта до дійсності, може стати стійкою якістю особистості, тобто формування впевненості в собі полягає у вихованні в людини адекватних відповідних її можливостям прагнень і самооцінки.

Дослідницею А. Сіренко поняття «впевненість у собі» сформулювало як: «інтегративне утворення особистості, що виявляється в позитивному ставленні до себе та реалізації власних бажань через співвіднесення своїх можливостей із бажаним результатом, в адекватній самооцінці під час виконання певної діяльності, в ініціативності та активній позиції до навколишнього світу» [10, с. 59]. Авторка виокремила такі характеристики впевненості в собі, як: відчуття впевненості у власних силах та оточення; відчуття суб'єктом власних можливостей як адекватних тим завданням, які стоять перед ним у житті, а також тим, які він ставить перед собою [10, с. 59].

На взаємозв'язку проблеми впевненості в собі та самооцінки суб'єкта акцентував увагу Є. Щербаков. Дослідник доводив, що невпевненість може бути властивістю особистості, якщо людина має неадекватну занижену самооцінку власних можливостей або для неї характерна навіюваність, нав'язливість думок, емоційна нестійкість. Результати дослідження Є. Щербакова [11] дають змогу виокремити кореляційний зв'язок між упевненістю в собі та самооцінкою.

Важливим для нашого дослідження є положення Л. Орбан-Лембрик [8]. Відповідно до них самооцінка – це оцінка особистістю самої себе, своїх якостей, життєвих можливостей, ставлення інших до себе і свого місця серед них. Самооцінка є складовою частиною «Я–концепції», «Я–образу, виявом суб'єктивної активності особистості.

Психологи стверджують, що самооцінка є постійним елементом структури особистості, вона базована на якостях і властивостях, які у визначений віковий період мають відносно стійкий характер. Переживання суб'єктом поетапних досягнень та успіхів у повторюваних умовах сприяє підвищенню рівня самооцінки, що, беззаперечно, впливатиме на формування в особистості впевненості в собі [10, С. 23-24]. Упевненість у собі пов'язана із самооцінкою суб'єкта, формування

якої залежить від минулого досвіду суб'єкта, його вікових особливостей, емоційного клімату в сім'ї та оцінки дорослими його успіхів і невдач: “Самооцінка дітьми власних учинків, умінь та інших якостей формується на основі оцінних суджень дорослих. Діти спершу просто повторюють думку дорослих про себе, а потім асимілюють її настільки, що вона стає їхньою власною оцінкою, зберігаючи у своїй основі першоджерело” [2, с.135].

З огляду на все вищезазначене, можемо підсумувати: лідерські якості залежать від виховних впливів, що сприяють, насамперед, набуттю дитиною віри в себе, формують адекватну самооцінку, оптимістичний погляд у майбутнє. Лідерські якості будучи в дошкільному віці неусвідомленими дитиною залежать від оточення, а тому важливими є підтримка, похвала, підбадьорення, віра в дитину, як з боку вихователів, так і батьків.

У цьому контексті, на окрему увагу у розвитку та формування лідерських якостей дітей дошкільного віку заслуговує сімейне виховання. Сімейне виховання становить “систематичну цілеспрямовану дію на дитину дорослих членів сім'ї й родинного устрою. Головне та загальне завдання родинного виховання – підготовка дітей до життя в наявних соціальних умовах; засвоєння ними знань, умінь і навичок, необхідних для нормального формування особистості в умовах сім'ї. Сімейне виховання нерозривно пов'язане із самовихованням дорослих, формуванням у них якостей і рис вдачі, що забезпечують ефективну педагогічну дію на дітей” [5].

Продуктивність виховання, як стверджує А. Сіренко залежить від готовності дитини до педагогічної дії, її активності, залучення до цього процесу батьків тощо [10, с. 27].

Висновки. Як засвідчив аналіз досліджень, присвячених особливостям формування та розвитку лідерських якостей у дітей старшого дошкільного віку, в основу цього явища вчені ставлять найрізноманітніші особистісні характеристики: високий рівень прояву ініціативи і старанності, високий рівень розумового розвитку, організаторська активність в різних сферах групової життєдіяльності, успішність протікання спільної ігрової або конструктивної діяльності, здатність задовольняти комунікативну потребу ровесників, високий рівень розвитку моральних якостей особистості.

Проблема лідерських якостей в психолого–педагогічній літературі розкрита також через близькі поняття як: ставлення до себе, самооцінка, впевненість у собі. До основних виховних впливів формування лідерських якостей у дошкільному віці належить, насамперед, сімейне виховання; провідним також залишається виховний вплив вихователів, що потребує окремого наукового аналізу і становить перспективу подальших розвідок цього питання.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – Київ; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2009. – 1736.
2. Венгер А. Л. Программа “Развитие” / Александр Леонидович Венгер.– Москва : Просвещение, 1992. – 185 с.
3. Волкова И. В. Формирование социальной уверенности как качества становящейся личности посредством подвижных игр : дис. на соиск. учен. степ. кандидата педагогических наук: спец. 13.00.01 / Волкова Ирина Вячеславовна. – Нижний Новгород, 2006. – 261 с.
4. Иванова В. В. Проблемы лидерства в коллективе детей дошкольного возраста / В. В. Иванова // Научный вестник Ужгородского национального университета. – Серия «Педагогика, социальная работа». Выпуск 32. – С. 78-81.
5. Макаренко А. С. Книга для родителей / А. С. Макаренко. – Киев : Рад. школа, 1980. – 327 с.
6. Мельник Н. І. Соціалізація дітей дошкільного віку на основі групової взаємодії в різновікових групах / Н. І. Мельник // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – № 5 (48). – травень, 2016. – С. 17-21.
7. Молостова Н. Ю. Формирование социальной уверенности как компонента образа “Я” у детей старшего дошкольного возраста : дис. на соиск. учен.степ. кандидата психологических наук : 19.00.07 / Молостова Наталья Юрьевна. – Москва, 2004. – 205 с.
8. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: навчальний посібник / Л. Е. Орбан–Лембрик . – Київ : Академвидав, 2005. – 448 с.

9. Сиренко А. Е. Особенности формирования уверенности в себе у детей старшего дошкольного возраста // Воспитание подрастающего поколения в современных социокультурных условиях : проблемы и перспективы развития : материалы Международной научно–практической конференции (22-23 октября 2013г.). – АСОУ, 2013. – С. 153-158.

10. Сиренко А. Е. Формування у старших дошкільників впевненості в собі у груповій діяльності: дис. ... кан. п. наук: 13.00.08. / Сиренко Алла Євгенівна – Київ, 2016. – 293 с.

11. Щербаков Е. П. Уверенность как состояние, свойство и качество. – В кн.: психология личности и деятельности спортсмена / Е. П. Щербаков. – Москва, 1981. – 60 с.

References

1. Great explanatory dictionary of contemporary Ukrainian language (with additional, additional and CD) / [Ust. and heads Ed. V. T. Busel]. – Kiev; Irpin: PTF "Perun", 2009. – 1736.

2. Wenger A. L. Development Program / Alexander L. Wenger. – Moscow: Enlightenment, 1992. – 185 p.

3. Volkova IV Formation of social confidence as a quality of becoming a person through movable games: diss. to soup. scientist steppe. candidate of pedagogical sciences: specialty. 13.00.01 / Volkova Irina Vyacheslavovna. – Nizhny Novgorod, 2006. – 261 p.

4. Ivanova V.V. Problems of leadership in a group of children of preschool age / V.V. Ivanov // Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. – Series "Pedagogy, social work". Issue 32. – P. 78-81.

5. Makarenko AS The book for parents / A. S. Makarenko. – Kyiv: Rad. school, 1980. – 327 p.

6. Melnyk N.I. Socialization of preschool children on the basis of group interaction in different age groups / N. I. Melnyk // Education and development of gifted personality. – No. 5 (48). – May, 2016. – P. 17-21.

7. Molostova N. Yu. Formation of social confidence as a component of the image of "I" in children of the senior preschool age: diss. to soup. scholarly step Candidate of Psychological Sciences: 19.00.07 / Molostova Natalya Yurevna. – Moscow, 2004. – 205 p.

8. Orban-Lembrik L. E. Social Psychology: Textbook / L. E. Orban–Lembrik. – Kyiv: Academic Edition, 2005. – 448 p.

9. Sirenko A. E. Features of forming self–confidence in children of the senior preschool age // Education of the younger generation in contemporary socio–cultural conditions: problems and prospects of development: materials of the International scientific and practical conference (October 22–23, 2013). – ASUU, 2013. – P. 153-158.

10. Syrenko A. E. Formation of senior preschoolers self-confidence in group activities: diss. ... can. Ph.Ds: 13.00.08. / Sirenko Alla Evgenivna – Kyiv, 2016. – 293 p.

11. Shcherbakov E.P. Confidence as a condition, property and quality. – In the book: psychology of the personality and activity of the athlete / E. P. Shcherbakov. – Moscow, 1981. – 60 p.